

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-59>

УДК 330.3–34

КАПУЛА Сергій

Криворізький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-9075-2561>e-mail: sergkapitula@gmail.com

РТИЩЕВ Сергій

Криворізький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-7751-542X>e-mail: stistchev@knu.edu.ua

СЛІЗАРОВ Ігор

Криворізький національний університет

<https://orcid.org/0009-0007-3349-7788>e-mail: ielizarov@knu.edu.ua

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ КОЛИВАНЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ВІДПОВІДНО ДО ЇХ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ

Розглянуто динаміку статеві-вікової структури населення України та Європейського Союзу. Наведено порівняння прогнозних показників зміни чисельності населення в Європі та Африці до 2100 року та прогноз розміру ВВП в найбільших економіках світу станом на 2075 рік. На підставі наведених даних зроблено висновок про значний вплив демографічних змін та зовнішньо-економічних умов на фінансово-економічний стан країн та регіонів та необхідність обов'язкового врахування змін чисельності населення при здійсненні фінансово-економічних розрахунків та прогнозів.

Ключові слова: історичні передумови, демографія, чисельність населення, стан розвитку економіки, зовнішньо-економічні умови, зовнішньо-економічна діяльність, статеві-вікова структура населення, валовий внутрішній продукт, фінансово-економічний розвиток.

KAPITULA Serhiy, RTYSHCHEV Serhii, YELIZAROV Igor

Kryvyi Rih National University

HISTORICAL PRECONDITIONS OF FLUCTUATIONS IN THE FINANCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES ACCORDING TO THEIR EXTERNAL ECONOMIC CONDITIONS

The dynamics of the sex-age structure of the population of Ukraine during 1795-2013 are considered and the overall population growth and its average annual growth rate are analyzed with a breakdown of migration and natural circumstances. It is emphasized that as of 1991, the population of Ukraine was almost 52 million people, and today this value fluctuates around 29 million people, which is due to a number of negative factors, the most acute of which are military actions since the beginning of 2022. The age structure of the population of Ukraine during the specified period is also analyzed. According to statistical data and forecasts, the population of Ukraine will decrease, especially among those of working age. This causes a number of economic and demographic problems that will affect the state of the country's financial and economic development over the coming decades.

Similarly, the sex-age structure of the population of the European Union is analyzed. Despite the absence of a number of negative economic and demographic factors inherent in Ukrainian society today, the European Union also has similar problems with Ukraine in terms of demographic development. It is predicted that by 2100 the population will age and the proportion of people under 60 will decrease compared to 2023. This situation is also significantly influenced by external economic conditions both at the state level and at a more global level.

A comparison of the projected population changes in Europe and Africa by 2100 is presented, which demonstrates a significant increase in the population of Africa over the next 75 years. According to the analysis of the data on the forecast of the size of the gross domestic product in the largest economies of the world by 2075, it is concluded that a number of African countries will have a significant increase in a number of economic indicators, the most important of which is the gross domestic product. These changes are justified to a certain extent by changes in demographic indicators, both in terms of the productive workforce and consumers of mass consumption goods. In addition, it was noted that the proportion of young people in a number of African countries is increasing, in contrast to the aging population of Europe, which is also a certain driver of economic growth and improvement of the financial and economic condition of the relevant regions. Based on the data provided, a conclusion was drawn about the significant impact of demographic changes and external economic conditions on the financial and economic state of countries and regions and the need to necessarily take into account changes in population size when making financial and economic calculations and forecasts.

Keywords: historical prerequisites, demography, population, state of economic development, external economic conditions, foreign economic activity, age and gender structure of the population, gross domestic product, financial and economic development.

Стаття надійшла до редакції / Received 21.07.2025

Прийнята до друку / Accepted 19.08.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Незважаючи на високий рівень автоматизації та електронізації основних процесів виробництва товарів масового споживання, впровадження штучного інтелекту, роботизації тощо, світовій економіці досить

важко відірватися від проблем та деструктивних змін в демографічному складі населення. З одного боку це пояснюється дефіцитом робочої сили певної кваліфікації, а з іншого – змінами серед споживачів певних товарів та послуг. Домінуюча до сьогодні концепція виробництва товарів та послуг для активної та енергійної частини населення зараз вже демонструє свою неспроможність та безпідставність, що обумовлюється змінами у віковій структурі населення багатьох країн. Невраховання існуючих тенденцій у демографії певної країни або регіону негативно впливають безпосередньо на рівень їх фінансово-економічного розвитку як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. А тому дане питання потребує ретельного вивчення та дослідження.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасні наукові праці щодо окресленої проблематики ретельно аналізують динаміку населення країн та регіонів та прогнозують з досить високою точністю подальшу ситуацію. Так, однією з ґрунтовних наукових праць з цього напрямку є [6.], де проведено оцінку динаміки населення України та його відтворення у минулому сторіччі. На світовому рівні подібні питання ретельно вивчені у [5]. Взаємозалежність рівня життя населення та стану розвитку економіки висвітлена у [1] та раніше вже розглядалася на рівні господарюючих суб'єктів [3, 4].

В цілому можна узагальнити наведені думки, як такі, що стверджують про можливість забезпечення високого рівня життя населення при виконанні ряду умов, серед яких висока продуктивність праці, забезпечення людини основними благами та ефективного функціонування економіки країни або регіону. В принципі, дані твердження є справедливими та вірними, однак вони не повністю враховують існуючі історичні тренди та обставини демографічних змін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Дослідження спрямоване на теоретичне і практичне висвітлення наукових підходів до історичних передумов коливань фінансово-економічного розвитку країн, викликані демографічними змінами, та перспективами подальшого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасна структура та чисельність населення певних регіонів світу не є однорідними та мають ряд деструктивних відмінностей, які впливають та будуть ще більше впливати в майбутньому на стан фінансово-економічного розвитку відповідних країн та регіонів.

Для початку наведемо дані щодо динаміки чисельності населення України, яку наводить у своїй праці Рудницький О.П. [6].

Таблиця 1.

Динаміка чисельності населення України, 1795-2013 рр.

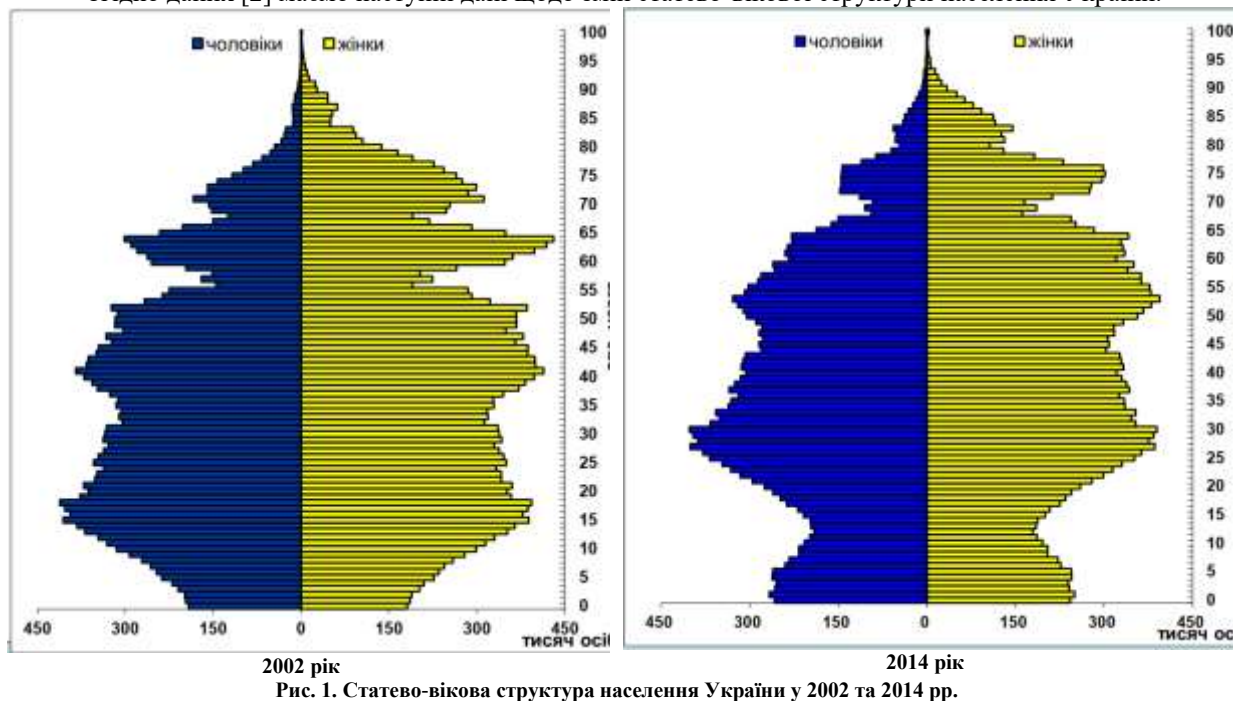
Період	Чисельність населення на початок періоду, тис. осіб	Загальний приріст, тис. осіб	У тому числі		Середньорічний темп приросту, %
			міграційний	природний	
1795—1860	10 539	6 178	-48	6 226	0,701
1861—1913	16 718	19 581	-1 621	21 202	1,474
1914—1922	36 298	-1 004	-153	-851	-0,311
1923—1940	35 294	6 945	-515	7 460	1,003
1941—1945	42 240	-8 897	-2 273	-6 624	-4,620
1946—1958	33 343	8 520	2 393	6 126	1,766
1959—1990	41 862	9 761	808	8 953	0,657
1991—2013	51 624	-6 378	-396	-5 981	-0,572

Джерело: [6]

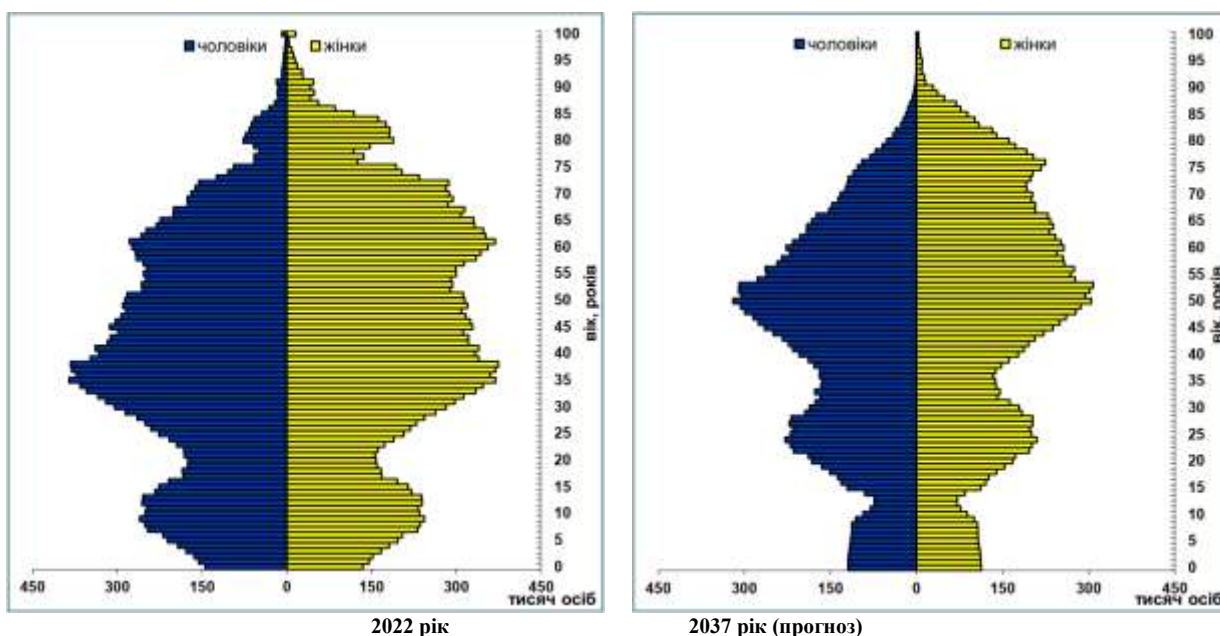
З наведених даних видно, що станом на 1991 рік населення України складало майже 52 млн. осіб. На кінець 2013 року населення України зменшилося більше ніж на 6 млн. осіб. Зрозуміло, що в наступні після 2013 року роки також відбувалося зменшення населення, а особливо гостро воно зменшувалося після лютого 2022 року. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 6,8-6,9 мільйона осіб виїхали з України з початку весни 2022 року. Згідно даних Інституту демографії України на сьогодні населення України на підконтрольних територіях складає біля 29 млн. осіб. Разом з тим вікова структура населення

Україні зазнала ще більш катастрофічних змін, що обумовлено виїздом за кордон в більшості випадків найбільш продуктивних та активних громадян, що прискорило старіння населення. Так, станом на кінець 2021 року в Україні було близько 25% населення віком 60 років і старше, а питома вага дітей до 15 років складала 15%. Зрозуміло, що на зараз ці цифри вже змінилися, причому не в найкращий бік. Так, за даними Євростату на території Європейського Союзу зараз серед українців 62% - це люди працездатного віку, а 32% - це діти до 18 років.

Згідно даних [2] маємо наступні дані щодо змін статеві-вікової структури населення України.

Джерело: [2]

Джерело: [2]

Отже, як видно з наведених даних, існуюча демографічна динаміка та перспективи не досить позитивні, що, безумовно, самим негативним чином відіб'ється на рівні фінансово-економічного розвитку України та стані вітчизняної економіки.

Для порівняння розглянемо відповідні дані щодо статеві-вікової структури населення по Євросоюзу.

Як видно з наведених даних, ситуація в Європі та Україні кардинально різна, що обумовлено військовими діями та подальшою нестабільністю. В той же час не можна стверджувати, що ситуація в Європі повністю позитивна. Згідно звітів ООН маємо такі дані щодо населення Європи та Африки до 2100 року.

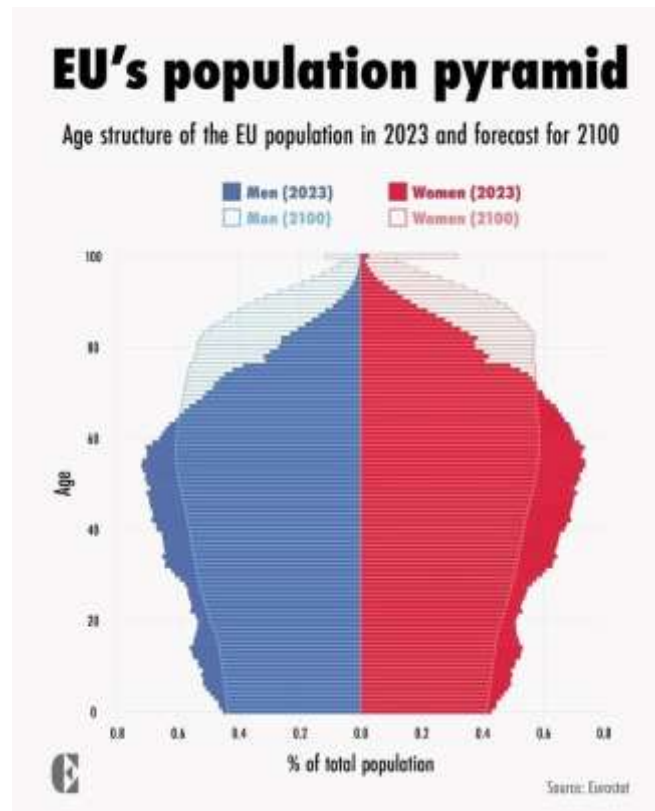

Рис. 3. Статеві-вікова структура населення Європейського Союзу у 2023 та 2100 рр. (прогноз).
Джерело: Eurostat.

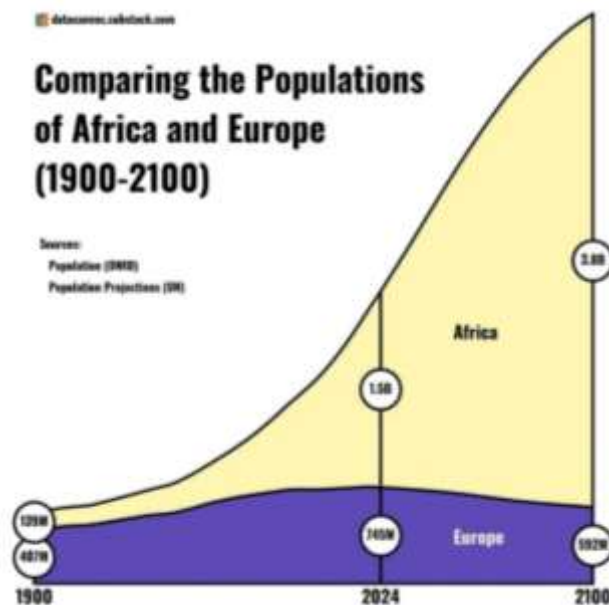

Рис. 4. Порівняння динаміки населення в Європі та Африці до 2100 року (прогноз).
Джерело: Eurostat.

Отже, при певному зменшенні сукупного населення Європи, прогнозується бурхливе зростання населення Африки, що неминуче призведе до змін в фінансово-економічному розвитку цілих регіонів. Згідно прогнозних розрахунків Goldman Sachs у 2075 році лідерами світової економіки поруч з існуючим країнами-лідерами стануть такі країни Африки, як Нігерія з прогнозованим обсягом ВВП 13,4 трильйон доларів США, Єгипет (10,4 трлн. доларів США), Ефіопія (6,2 трлн. доларів США), ПАР (3,3 трлн. доларів США), Гана (1,5 трлн. доларів США).

Рис. 5. Найбільші економіки світу в 2075 році (прогноз).

Джерело: Goldman Sachs.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, з наведених даних слідує, що демографічні зміни мають суттєвий вплив на рівень фінансово-економічного розвитку країн та регіонів, а тому врахування статево-вікової структури населення є обов'язковим при здійсненні фінансово-економічних розрахунків та прогнозів.

Література

1. Гордей О. Концептуальні основи фінансування рівня життя населення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 112/2009. С. 16-18.
2. Демографічна ситуація в Україні та демографічний прогноз. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. 08.07.2023. 13 с.
3. Капітула С.В. Сучасні проблеми фінансового забезпечення кадрового потенціалу підприємств ГМК України. *Електронний збірник наукових праць «Сучасні підходи до управління підприємством» Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*. 2018. С. 160-168.
4. Капітула С.В., Ільченко В.О., Анані Атеф Авад Фарис Визначення синергетичного впливу кризових явищ на кадровий розвиток вітчизняних підприємств та інноваційні показники його діагностики. *Облік і фінанси*, №4 (82). – 2018. С. 131 – 136.
5. Кравчук Н.Я. Фінансові дисбаланси світової економіки в умовах асиметрій глобального розвитку [Текст] : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.02 / Наталія Ярославівна Кравчук. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 539 с.
6. Рудницький О.П. Історична еволюція чисельності населення України у світлі теорії демографічного переходу. *Демографія та соціальна економіка*. 2020, № 3 (41). С. 3-16.

References

1. Hordei, O. (2009). *Conceptual foundations of financing the standard of living of the population*. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 112, 16–18.
2. Institute for Demography and Social Studies named after M. V. Ptukha of the NAS of Ukraine. (2023, July 8). *Demographic situation in Ukraine and demographic forecast* (13 p.).
3. Kapitula, S. V. (2018). *Modern problems of financial support for the personnel potential of Ukrainian metallurgical enterprises*. In *Modern approaches to enterprise management* (pp. 160–168). National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute."
4. Kapitula, S. V., Ilchenko, V. O., & Anani Atef Awad Farys. (2018). *Determining the synergistic impact of crisis phenomena on the personnel development of domestic enterprises and innovative indicators of its diagnostics*. Accounting and Finance, 4(82), 131–136.
5. Kravchuk, N. Ya. (2014). *Financial imbalances of the world economy under conditions of asymmetries of global development* (Doctoral dissertation, Ternopil National Economic University). Ternopil: TNEU.
6. Rudnyskyi, O. P. (2020). *The historical evolution of the population of Ukraine in the light of the demographic transition theory*. Demography and Social Economy, 3(41), 3–16.